

UTJECAJ PREMIRANJA MLIJEKA I GARANTIRANIH MINIMALNIH OTKUPNIH CIJENA MLIJEKA ZA UNAPREĐENJE GOVEDARSTVA I UZGOJNO-SELEKCIJSKI RAD NA PRIVATNOM SEKTORU*

Premiranje mlijeka i garantirane minimalne otkupne cijene mlijeku na privatnom sektoru datiraju od druge polovine god. 1965., a uvedene su iz više razloga.

Dotadašnje premiranje tovljene junadi djelovalo je negativno na kvalitetu, a i na kvantitetu govedarske proizvodnje. Takovo premiranje podsticalo je negativnu selekciju. U to se je stavljala gotovo sva telad, uključivši i kvalitetna ženska. Cijene tovnim govedima bile su stimulativne, a za svaki kilogram utovljene isporučene toвне junadi s društvenog sektora ili iz kooperacije ostvarivala se je premija od 80 st. dinara. U to vrijeme dolazi do smanjenja broja krava radi usporenog remonta, a granica prosječne starosti krava bila je ispod 8 godina. Za remont odlazila su ona ženska grla koja nisu bila podesna za tov — dakle minus varijante. Kao dokaz navedenog neka posluže podaci o broju goveda u Jugoslaviji za god. 1962. i 1964.

u 1962. bilo je 5 827 000 goveda	— indeks = 100
u 1964. bilo je 5 045 000 goveda	— indeks = 87 od toga teladi i junadi
u 1962. bilo je 2 399 000	— indeks = 100
u 1964. bilo je 1 818 000	— indeks = 76

Ovi podaci pokazuju naročito naglo smanjenje broja teladi i junadi, što znači da se i za reprodukciju ostavlja daleko manji broj nego ranijih godina. S druge strane proizvodnja goveda mesa raste, pa ako upotrebimo podatke iz god. 1959. i 1963. vidimo taj rast:

proizvodnja goveđeg mesa u SFRJ iznosi god. 59. 146 000 t	indeks = 100
proizvodnja goveđeg mesa u SFRJ iznosi god. 63. 231 000 t	indeks = 158

Niske cijene mlijeka uslovile su smanjenje proizvodnje, dok se s druge strane povećava broj potrošača u gradovima i industrijskim centrima. Mljekarska industrija radi sa znatno manjim kapacitetima od stvarnih mogućnosti. Dolazi do smanjene potrošnje mlijeka i mlječnih proizvoda, koja je i inače kod nas vrlo niska. U takvoj situaciji veliki potrošački centri nemaju dovoljno mlijeka, pa se konkretno Zagrebačka mljekara snabdijeva mlijekom iz udaljenih krajeva i preko 200 km (Vinkovci, Đakovo, Našice).

Naprijed rečeno možemo potkrijepiti podacima o proizvodnji mlijeka u god. 1959. i 1963.

Proizvodnja mlijeka u Jugoslaviji u god. 1959. iznosila je 2,451 miliona litara — indeks 100, a u 1963. iznosila je 2,271 miliona — indeks 93. Od toga privatni sektor proizveo je u god. 1959. 2,231 miliona l — indeks 100, a u god. 1963. 1,909 miliona litara — indeks 86.

* Referat održan 20. XII o. g. na sastanku Stočarskog seleksijskog centra o proizvodnji mlijeka u kooperaciji.

Potrošnja mlijeka po stanovniku ako opet uporedimo 1959. i 1963. vidimo da je ona iznosila u 1959. 80 litara svježeg mlijeka — indeks 100, a u 1963. — 71 litru — indeks 89, što predstavlja vrlo nisku potrošnju. S druge strane potrošnja mlijeka po stanovniku u Danskoj iznosi 210 kg, Finskoj 267 kg, Švedskoj 302 kg, Švicarskoj 340 kg, USA 248 kg, itd.

Ako nadalje analiziramo cijene mlijeka i mesa na malo 1939. i 1963. vidimo slijedeće:

godina	mlijeko za litru d	meso za kg d
1939.	2,4	10,3
1963.	64	484

Mlijeko je 1963. u odnosu na 1939. poskupilo za 27 puta, dok je meso u tom razdoblju poskupilo za 47 puta. Odnos kg mesa i litre mlijeka 1939., bio je 1:4,3, a taj odnos 1963. bio je 1:7,6, dok je recimo u Zapadnoj Njemačkoj 1963. taj odnos bio 1:6,27.

Da bi se s jedne strane smanjio nagli pad broja krava i podmlatka za uzgoj, da bi se stimulirala proizvodnja mlijeka i da bi se privatni sektor stavio u donekle ravnopravan položaj s društvenim (koji je već ostvarivao premiju od 30 dinara), došlo je do uvođenja minimalnih garantiranih otkupnih cijena i premije od 10 st. dinara, koja je uslovljena uzgojno-seleksijskim radom. Na taj način stvorene su mogućnosti da se povećane cijene mlijeka ne svale u cijelosti na teret potrošača, a premija je barem za neko vrijeme riješila pitanje financiranja seleksijskog rada, koji je neophodan i za koji se moraju naći trajnija i stalna rješenja financiranja.

Nakon donošenja odluke o minimalnoj garantiranoj otkupnoj cijeni za mlijeko i premiranju mlijeka iz kooperacije situacija se u govedarstvu znatno mijenja. Količine otkupljenog mlijeka naglo se povećavaju, a za kratko vrijeme dolazi i do prividnog suviška mlijeka, tako da je dolazilo u pojedinim godišnjim dobima do privremenih restrikcija u otkupu. Proizvođači ostavljaju sve veći broj podmlatka za rasplod, a vrijednost krava naglo raste kao i interes za nabavom novih. Stvaraju se novi robni proizvođači mlijeka koji drže po 5 i više krava, jer su u proizvodnji mlijeka našli stalni izvor prihoda i ekonomsku računicu. Za proizvedeno mlijeko na selo odlaze znatna financijska sredstva, pa im je na taj način olakšano podmirivanje njihovih obaveza prema društvu. Indirektna korist očituje se u povećanoj proizvodnji tovnog materijala i ostalih stočarskih proizvoda. Mlijeko se počinje otkupljivati i tamo gdje se nikad na to nije niti pomišljalo, kao npr. Ribnik, Jurovski Brod, i dolina Dobre, gdje dolazi do prodaje volova radi kupnje krava.

U god. 1966. bilo je u Hrvatskoj kooperacijom mlijeka obuhvaćeno 63 000 domaćinstava s 95 000 krava. Na jednog kooperanta otpada 1,5 krava, a po domaćinstvu otkupljeno je 1564 litre mlijeka, ili po kravi 1040 litara.

U ovoj godini obuhvaćeno je kooperacijom 67 000 domaćinstava sa 110 000 krava, dakle vrlo malo povećanje. Sve ove krave obuhvaćene su uzgojno-seleksijskim radom, dok je recimo god. 1964. selekcijom na privatnom sektoru bilo obuhvaćeno svega 2272 krave, što predstavlja samo simboličnu cifru. Niti u drugim republikama nije bilo ništa bolje stanje, pa je i to jedan od razloga koji je ponukao mjerodavne faktore, da se uvođenjem premije aktivira i oživi seleksijski rad na privatnom sektoru. Ako ove podatke izrazimo procentualno, vidimo da je god. 1964. od ukupnog broja plotkinja u Hrvatskoj na privatnom

sektoru, pod selekcijom bilo svega 0,3% dok se već god. 1965. zahvaljujući premiji taj postotak povećao na 8,3%. U god. 1966. taj postotak penje se na 15,5%, a u ovoj godini iznosi 18%. *Ako se uzme u obzir i društveni sektor, onda u ovoj godini imamo u Hrvatskoj 22% svih krava pod selekcijom, dok je on u god. 1964. iznosio svega 4,7%. Tu treba imati na umu da od ukupnog broja krava pod selekcijom na privatnom sektoru u ovoj godini, dakle od 110 000, na matične krave otpada svega 12 000.* Ostalo su kontrolirane krave koje su slabije kvalitete, ili su razni križanci domaće buše. Kod kontroliranih krava uzgojno-seleksijski rad i kontrola proizvodnje na nižem su nivou nego kod matičnih. Iz ovog odnosa matičnih i kontroliranih krava vidi se slaba kvaliteta i pasminski sastav goveda na privatnom sektoru.

Radi usporedbe želim u par riječi iznijeti neke podatke uzgojno-seleksijskog rada i kontrole proizvodnje iz susjedne Austrije. God. 1966. Austrija je imala i 190 000 krava svih pasmina od čega na simentalca i montafonca otpada 84,3%. Od toga imaju 112 000 matičnih, dok se pod kontrolom mlječnosti nalazi 266 000 krava ili 24,2% od ukupnog broja. Od ukupnog broja domaćinstava koja drže stoku, 78,1% drži do 5 krava, a samo 21,9% domaćinstava preko 6 krava, od čega svega 0,3% domaćinstava drži više od 20 krava. Proizvodnja u kontrolnoj god. 65/66. iznosila je kod kontroliranih krava 3684 kg mlijeka sa 4,02% mlječne masti. Proizvodnja kod matičnih krava iznosila je 4179 kg mlijeka sa 4,04% mlječne masti. Kontrolu mlječnosti provodi 2000 kontrolora koji su neovisni o gospodarstvima gdje kontrolu vrše. U 1966. prodano je u 15 aukcijskih hala na 150 aukcija 6372 muška rasplodna grla i 20 167 ženskih rasplodnih grla. Ako se k tome doda i prodaja mimo aukcija, ukupno je prodano 8037 muških i 32 683 ženskih rasplodnih grla, što ukupno iznosi 40 683 rasplodna grla. Vrijednost prodane rasplodne stoke dostiže brojku od 318 207 945 šilinga ili pretvoreno u stare dinare dobivamo brojku od 15 milijardi i 910 miliona. Ovi podaci dovoljno jasno govore što se može postići sistematskim, kontinuiranim i organiziranim radom, te koliko korist imaju austrijski proizvođači od stočarstva, pa tako i cijela zemlja.

A sada nekoliko riječi o oplodnji krava i junica za razdoblje od 1965—67.

U 1965. od ukupnog broja plotkinja oplodeno je kvalitetnim bikovima 46,7%, od čega na umj. osj. otpada 45,3%, a na bikove u prirodnom pripustu 1,4%. Razlika od 53,3% plotkinja oploduje se nekontrolirano, tj. s nekvalitetnim bikovima.

U god. 1966. povećava se broj oplodjenih krava s poznatim bikovima na 49,5%, da bi oplodnja s kvalitetnim bikovima u ovoj godini (za prvih 9 mjeseci) dostigla broj od 54,4%. Kod toga blagi porast bilježi umj. osj. dok je oplodnja s kvalitetnim bikovima u prirodnom pripustu od 1,4% u 1965. porasla na 8,1% u ovoj godini. U god. 1967. u 7 centara za umj. osj. bilo je ukupno 124 bika od čega 96 otpada na simentalce.

Interesantno je analizirati kako se je kretala nabava rasplodnih bikova za prirodni pripust u Hrvatskoj od 1964. do kraja IX mj. 1967. Kod toga mislimo samo na bikove s poznatim porijeklom za koje je ovaj Centar izdao dokumente o rasplodnoj vrijednosti. U god. 1964. nabavljeno je svega 45 bikova, a u slijedećim godinama se njihov broj stalno povećavao. Tako promet rasplodnih bikova u god. 1965. iznosi 59, da bi već u god. 1966. dostigao brojku od 212. Za prvih 9 mjeseci ove godine nabavljeno je 242 rasplodna bika, a do kraja godine nabavit će se više od 300 bikova. Rasplodni bikovi nabavljali su se za sva područja, gdje se je vršio otkup mlijeka, pri čemu je naš Centar

angažirao sve radne organizacije nosioce kooperacije kao i općinske skupštine kojima smo uputili dopise sa zahtjevom da organiziraju sastanke na koje treba pozvati sve zainteresirane (radne organizacije, stručne službe, poljoprivrednu i veterinarsku službu, mljekare te političke faktore). Na tim sastancima uzeli su učešća i stručnjaci iz našeg Centra. Rezultati ovakvog rada nisu izostali, a mi se nadamo da će u slijedećoj godini rezultati oko reprodukcije biti još bolji, jer smo već sada uputili dopise svim općinskim skupštinama bez obzira da li se momentano na njihovom području otkupljuje mlijeko ili ne. Ovom prilikom potrebno je reći da u svim zemljama gdje je govedarstvo na višem nivou, više ne postoji nekontrolirani pripust kao što je to slučaj kod nas. Kao primjer mogu se uzeti sve zemlje na Zapadu, dok su to pitanje istočne zemlje riješile. Našem nastojanju da se brže i efikasnije riješi pitanje kvalitetne oplodnje krava doprinijela je zakonska odredba Sabora, prema kojoj sva telad koja potječe od krava od kojih se otkupljuje mlijeko mora potjecati od bikova poznatih proizvodnih svojstava.

Pregled proizvodnje mlijeka krava pod selekcijom na privatnom sektoru

Ako pogledamo rezultate kontrole mlječnosti od god. 1960. do 1966. vidimo da proizvodnja stalno raste. Ona je za matične krave u god. 1960. iznosila 2800 kg da bi u god. 1966. porasla do 3315 kg. Ako ovu proizvodnju uporedimo s navedenom iz Austrije, vidimo da još prilično zaostajemo. Relativno niska proizvodnja kod nas rezultat je s jedne strane nesistematskog uzgojno-seleksijskog rada, a s druge neadekvatne i oskudne ishrane.

Osim podataka o proizvodnji mlijeka za matične krave, za prošlu godinu posjedujemo podatke o proizvodnji mlijeka za kontrolirane krave. Ta proizvodnja iznosi 2440 kg mlijeka po kravi. Podaci o proizvodnji mlijeka za kontrolirane krave potječu sa svih područja Hrvatske, pa se oni mogu tretirati kao prosječni za zemaljski uzgoj. Za ovu godinu imat ćemo daleko veći broj laktacijskih zaključaka od kontroliranih krava, pa ćemo vidjeti koliko je tačan podatak o prosječnoj proizvodnji mlijeka kojim se služi statistika. Proizvodnja mlijeka po kravi računa se prema statističkim podacima oko 1100 litara, što je po našem mišljenju premalo.

Kada je riječ o uzgojno-seleksijskom radu za vremensko razdoblje od nešto više od 2 godine, od uvođenja premije, ne može se očekivati čuda, no i ovi rezultati koje smo zajednički postigli, dovoljno jasno govore da su oni vidni, da uložena sredstva nisu bačena uzalud, da se više ne bi smjelo dozvoliti, da dođe do prekida u selekciji. Radi toga potrebno je naći trajnija rješenja financiranja seleksijskog rada kao što je to drugdje u svijetu.

Sumirajući dosadašnje rezultate premiranja mlijeka i garantiranih minimalnih otkupnih cijena na unapređenju govedarstva i uzgojno-seleksijskog rada na privatnom sektoru mogu se izvesti ovi zaključci:

- proizvodnja mlijeka pokriva potrebe tržišta i mljekarske industrije;
- na privatnom sektoru situacija u pogledu remonta krava je obrnuta od one ranije. Kvalitetni ženski podmladak sve se više ostavlja za rasplod. To dovodi do pomlađivanja fonda krava;
- krave se oplođuju sve više s kvalitetnim bikovima putem umj. osj. ili bikovima poznatog porijekla i proizvodnih sposobnosti u prirodnom pripustu;
- broj grla obuhvaćenih selekcijom na privatnom sektoru povećan je od 0,3% u god. 1964. na 18% u ovoj godini od ukupnog broja krava u Republici.

- uzgojno-seleksijski rad kroz matično knjigovodstvo, kontrolu proizvodnje, izmjeru i ocjenu stoke, kvalitetniju ishranu, održavanje smotri, izložbi s nagrađivanjem, te povećanim prometom rasplodne stoke, na širokom području oživio je interes proizvođača za kvalitetniju i veću govedarsku proizvodnju;
- govedarstvo je postalo izvor stalnih prihoda na selu i dalo zaposlenje i perspektivu velikom broju poljoprivrednih proizvođača.

Republički zakon (Narodne novine br. 14/67.) počeo će s primjenjivanjem od početka god. 1968, time da krave koje se budu telile od 1. I 1968, moraju imati telad s poznatim porijeklom po ocu. Oni proizvođači čijim kravama je laktacija započela u ovoj godini i dok ona bude trajala, moći će mlijeko prodavati kao ugovoreno bez obzira što telad koja je oteljena u ovoj godini, nema poznato porijeklo po ocu. Kod toga vodit će se računa o svim faktorima i nastojati da ovaj prijelaz bude što bezbolniji iako će sigurno radi nepridržavanja zakonskih propisa jedan dio kooperanata morati otpasti od kooperacije.

Dipl. inž. Milan Sebalj, Zagreb
Stočarsko-seleksijski centar Hrvatske

UZGOJNO-SELEKCIJSKI RAD NA SOCIJALISTIČKIM GOSPODARSTVIMA SR HRVATSKE*

Govedarska proizvodnja socijalističkih gospodarstava Hrvatske ima sve oznake suvremene i visoke proizvodnje. To jednako vrijedi za proizvodnju mlijeka i mesa. Među mjerama koje su omogućile takav razvoj, selekciji pripada istaknuto mjesto. Premda taj uzgojni zahvat nije uvijek imao ravnopravni tretman s ostalim mjerama, činjenica je da se danas bez selekcije ne može zamisliti ni proizvodnja mlijeka, a ni uzgoj rasplodnog materijala.

Selekcija nije samo glavna metoda poboljšanja genetske osnove, nego i uzgojni zahvat, koji jednu poboljšanu genetsku osnovu održava na određenom nivou. Bez takvog rada dolazi do izjednačavanja genetskih osnova svih grla, što predstavlja gubitak za proizvodnju. U neujednačenoj populaciji goveda, kakva je još uvijek naša, kvare se osebina onih grla, koja trebaju omogućiti napredak u proizvodnji.

Što treba dalje činiti kako bi selekcija mogla i nadalje obavljati svoju funkciju.

I Uzgojno-seleksijski rad i povećanje proizvodnje mlijeka

Na socijalističkim gospodarstvima naše Republike drže se krave već gotovo 4 generacijska intervala. Naša su imanja prošla kroz to vrijeme nekoliko razvojnih faza koje su svaka za sebe ostavile pečat na govedarskoj proizvodnji. Da bi se donijela što ispravnija ocjena tog razdoblja i sagledala uzročna veza između proizvodnje mlijeka i seleksijskog rada iznijet ćemo u daljnjem izlaganju mjere koje su za to poduzete.

a) **Kontrola proizvodnje mlijeka** — To je bila jedna od prvih seleksijskih mjera na socijalističkim gospodarstvima.

* Izvod iz referata održanog 20. XII o. g. na sastanku Stočarskog seleksijskog centra o proizvodnji mlijeka i kooperaciji.